

Методичний коментар до уроку “Руки-крила”

Досліджуємо мелодії

Привітання від птаха

Сьогодні ми знову зустрічаємося з незвичайним птахом. Пригадайте, з яким саме. Чому ми вирішили, що цей птах особливий?

- Чи лише лебідь — особливий птах?
- Яких ще незвичайних птахів ви знаєте? Чому ми вважаємо їх незвичайними?
- Чи можна сказати, що кожна пташка — особлива? Чому?

Уявіть себе незвичайним птахом.

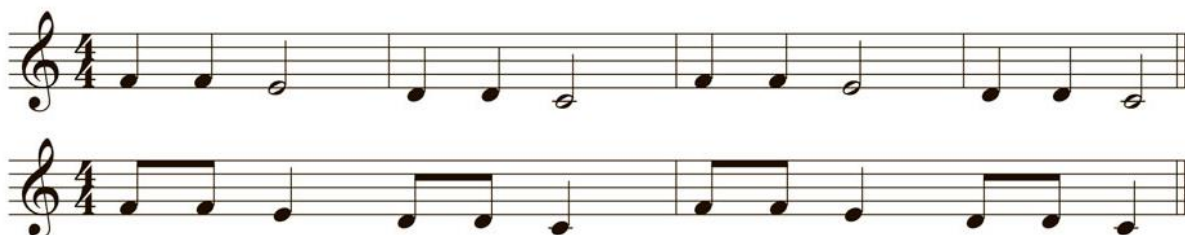
- Який вигляд має цей птах, як рухається, як співає?
- Покажіть рухами й голосом цього птаха однокласникам та однокласницям.
- Чи впізнали вони птаха? Що допомогли їм це зробити?
- Якщо не впізнали, то поміркуйте, що треба змінити, аби впізнати птаха було легше.

А ще ви можете уявити, що зустріли у природі особливого птаха.

- Як варто поводитися, аби спостерігати птаха якомога довше?
- Покажіть свої емоції від зустрічі з таким птахом.
- Чи траплялося вам у житті бачити щось незвичайне? Що саме? Як ви тоді поводитися? Що розповіли про цю зустріч рідним, друзям і знайомим?

Дві одночасно схожі та несхожі мелодії

Порівняйте записи музики. Чим ноти в рядках відрізняються? Чим схожі?

- Поміркуйте, чим відрізнятиметься звучання музики. Перевірте себе, послухавши аудіозаписи на сайті.
- Які тривалості нот у першому нотному зразку (А)? А які у другому (Б)?
- Чи вплинула зміна тривалостей на темп музичних зразків? Як саме? Темп прискорився чи сповільнився?
- Як ви гадаєте, це однакова музика чи різна? Чи змінився ритм музики? Як саме? Чи можна впізнати мелодію? Чому?
- Проспівайте мелодії з назвами нот. Чи вистачає дихання для співу першої і другої мелодії? Чому?
- Зіграйте ці мелодії на дитячому піаніно або металофоні.
- Придумайте слова до мелодії і заспівайте.

- Які зміни тривалостей роблять мелодію зовсім інакшою (невпізнанною)? Чому ви так думаєте?

Царівна лебідь

Різні художники по різному змальовують лебедя. Розгляньте картину Михайла Врубеля “Царівна-лебідь”.

- Опишіть царівну. Доберіть якомога більше слів.
- Чи знаєте ви казку з такою героїнею?
- Як царівна рухається? Чим її рухи нагадують рухи птаха? Який у неї голос?
- Уявіть, що картина ожила. Покажіть як царівна рухається, як розмовляє.
- Що в образі нагадує лебедя, а що — царівну?

Лебідь у музиці та балеті

Знайомимося з композитором

Каміль Сен-Санс — органіст, піаніст, диригент, музичний пародист, вчений-аматор (математик і астроном, археолог, автор есе з ботаніки), критик, мандрівник, драматург, поет, філософ, музичний редактор і автор понад 300 творів у всіх жанрах композиторського мистецтва. Він навіть створив свою музичну академію. Ця людина дивує нас своїми різнобічними талантами, а уявіть, як він вражав сучасників. Тож саме Каміля Сен-Санса й досі вважають однією з найбільш значущих і видатних постатей у мистецтві Франції другої половини XIX століття.

Шарль-Каміль Сен-Санс народився 9 вересня 1835 року. Наприкінці того самого року від різкого загострення сухот у віці тридцяти семи років помер батько Каміля. Хлопчик залишився під опікою двадцятишестирічної матері й бабусі.

Дві жінки оточили хлопчика неймовірною турботою і увагою. Саме це зробило дитинство музиканта по-справжньому щасливим і сформувало його спокійний і добрий характер.

Мати Сен-Санса малювала картини аквареллю і з ранніх років привчала сина до творчості й краси. Бабуся Шарлотта теж була творчою людиною: чудово володіла фортепіано, і музично розвивала свого обдарованого онука. Неймовірно, але у два з половиною років Каміль вже пройшов початковий курс гри на фортепіано під наглядом бабусі. Дитяча музика з примітивним акомпанементом лівої руки дитині не подобалася. “Бас не співає” — казав він зневажливо.

Каміль з раннього віку цікавився різними музичними звуками й гарними мелодіями. Ставши дорослим, музикант часто згадував, як вслухався в кожний звук і навіть “змушував” скрипіти старі двері. Сен-Санс дуже любив шум величезного чайника, який ставили щодня на вогонь. Юний музикант сідав біля нього і з нетерпінням чекав, коли чайник почне “співати” з кожною хвилиною все голосніше і голосніше, поки вода повністю не закипить. Саме так формувався музичний слух майбутнього композитора.

Ледь ознайомившись із світом музики, Каміль став складати, а згодом і записувати композиції. Найперший зі збережених записів датується 22 березня 1839 року. У 5 років Сен-Санс почав давати концерти: спочатку перед невеликою аудиторією, а в 1845 р. дебютував на сцені великої зали для концертів симфонічної музики на 1900 місць.

Коли музикант почав опановувати гру на органі, однокурсники сміялися над його грою. Але завдяки наполегливості та працьовитості Сен-Санс отримав згодом другу премію за гру на цьому інструменті, а видатний угорський композитор і піаніст Ференц Ліст назвав його найбільшим віртуозом.

Карнавал тварин

Сюїта “Карнавал тварин”, один із своїх найвідоміших творів, Каміль Сен-Санс написав у 1886 році, хоча задум виник набагато раніше. У 1861 році вже відомого молодого композитора попросили попрацювати викладачем у музичній школі Луї Нідермейєра. Це заняття захопило Каміля Сен-Санса, він відчув свій педагогічний дар.

Сюїта — музична форма, складена з кількох контрастних (різноманітних) частин, які об’єднані одним задумом.

Каміль шукав цікаві неординарні підходи до педагогічної роботи, а учні не переставали захоплюватися віртуозним виконавством свого наставника й частенько навідувалися до храму св. Магдалини, у якому Каміль був органістом. Композитору так подобалося спілкуватися з вихованцями, що він вирішив зробити для них щось приємне — повеселити, написавши сатиричну драму. Після вдалої прем’єри вистави, вихованці попросили Каміля написати ще й жартівливу музичну композицію, на що Сен-Санс радо погодився. Але зайнятість композитора — він вів інтенсивну концертну діяльність — не дала змоги виконати свою обіцянку і лише у 1886 році маестро написав музику мініатюр лише за кілька днів.

- Пригадайте, чи слухали ви вже музику цього композитора. Яку саме?
- Можливо, ви можете пригадати кілька п’єс із “Карнавалу тварин”?

Композитор вважав цю сюїту лише музичним жартом і заборонив видавати його за свого життя, не бажаючи здобути славу автора несерйозної музики. До смерті Сен-Санса твір виконували тільки у приватних зібраннях.

Але попри всі побоювання, саме “Карнавал тварин” приніс композитору всесвітню славу. Твір включили до репертуару оркестрів, його переклали на всі можливі інструменти і багаторазово обробляли. Вже понад сто років “Карнавал тварин” не перестає дивувати слухачів своєю оригінальністю й неповторністю!

І досі музику цього твору часто використовують у театральних постановках, у кіно, мультфільмах та рекламі.

- Пригадайте, чому композитор назвав сюїту “Карнавалом тварин”.

Єдина частина сюїти, яку Сен-Санс дозволив видати й виконувати — п’єса “Лебідь” для віолончелі та фортепіано. Ще за життя композитора вона стала частиною репертуару віолончелістів. А все, мабуть, тому, що це єдина серйозна, а не жартівлива п’єса в сюїті.

“Лебідь” став таким популярним, що нині складно знайти інструмент, для якого не було перекладено цю музичну мініатюру. Вокальну версію п’єси записала видатна іспанська оперна співачка Монтсеррат Кабальє.

Лебідь у музиці

Уявіть, як можна змалювати лебедя музикою. Якою має бути ця музика? Швидкою чи повільною? Голосною чи тихою? Високою чи низькою? Спокійною? Задумливою? Веселою? Грайливою? Урочистою? Вальс чи марш підходить більше? Який музичний інструмент має вести соло? Чому саме цей?

Послухайте п'єсу Каміля Сен-Санса "Лебідь" (сюїта "Карнавал тварин"). Чи є щось спільне з твоїм описом?

- Опишіть птаха, якого зобразив композитор. Покажіть, як він рухається.
- Чи співзвучна музика картинам Старли Халфманн і Михайла Врубеля?
- Який музичний інструмент гратиме соло?
- Уявіть танець лебедя. Які в ньому мають бути рухи?

Лебідь у балеті

Тривалій популярності п'єси "Лебідь" посприяв балетний номер, який поставив на її музику відомий хореограф Михайло Фокін. Цей мініатюрний балет був створений для балерини Анни Павлової, однієї з найвидатніших балерин ХХ століття. Хореограф назвав його "Вмираючий лебідь". Прем'єра відбулася 22 грудня 1907 року. Згодом, об'їхавши зі знаменитим балетним соло весь світ, Павлова станцювала його близько чотирьох тисяч разів. Побачивши мініатюру, Сен-Санс неабияк здивувався такому прочитанню свого твору, адже у його п'єсі ніхто не вмирає, але не заперечував.

- Як гадаєте, чому композитора здивувала така назва мініатюри?
- Чи можете пригадати ще якийсь балет відомого хореографа Михайла Фокіна?

У мініатюрному балеті за дві з половиною хвилини птах проживає ціле життя. Співуча протяжна мелодія партії віолончелі зображує плавний граційний рух лебедя по поверхні води, а руки балерини, наче крила, широким пластичним помахом "доспівують" мелодію. Ноти, які звучать на фортепіано, зображують брижі води на озері.

"Вмираючий лебідь" і в наш час вважає за честь виконати кожна талановита балерина.

Подивіться, як зобразила лебедя видатна балерина Майя Плісецька. На що ви насамперед звертаєте увагу?

Руки балерини нескладні, насамперед танцюють руки-крила. Враження, що лебідь пливе, створюють дрібні неспішні кроки на кінчиках пальців. Балерина рухається граційно, її рухи плавні, неспішні.

Пригадати дітям усе, що вони знають про балет, допоможе кросворд на с. 23 із [робочого зошита-альбому "Мистецтво"](#) для 4 класу.

Костюм лебедя

Балерини з різних країн світу танцюють "лебедя" упродовж століття, а костюм майже не змінився (презентація "[Костюми лебедя](#)", слайд 1) — запропонуйте дітям роздивитися фото першої виконавиці хореографічної мініатюри Анни Павлової та порівняти зі світлою Майї Плісецької.

- Який висновок ви зробили?

- Чи пасує костюм до мініатюри? Що допомогло художнику з костюмів передати образ лебедя?

Перед тим, як малювати, пригадаємо, які основні види костюмів є в балеті для балерин. Балетний костюм має підкреслювати особливості образу й водночас бути легким і зручним для виконання такого складного танцю. Тобто художник з костюмів має точно уявляти рухи танцівників, особливості хореографії, стилю того чи іншого балету і підлаштовувати костюм під них.

Передусім це **балетна пачка** — пишна коротка багат шарова спідниця. Уперше пачку було виготовлено в 1830-х роках для італійської балерини Марії Тальоні за ескізом Ежена Ламі. Це костюм, завдяки якому балет упізнають глядачі в усіх країнах.

Напівпачка — коротка спідниця з тонкої тканини. Її часто надягають для репетицій, але й використовують у балетних виставах із сучасною хореографією.

Для деяких балетних вистав використовують довгі спідниці, майже до підлоги (див. фото на с. 17 підручника). Такі костюми називають “шопенками”, за назвою балету “Шопеніана” у постановці Михайла Фокіна.

Хітон — костюм танцівниці класичного балету, схожий на плаття з легкої тканини.

Запропонуйте дітям подивитися, які костюми вигадали інші діти (презентація [“Костюми лебедя”](#) слайд 2).

- Який з них вам більше подобається? Чим саме?
- Яким, на вашу думку, має бути костюм балерини для такого танцю?
- Намалюйте його та презентуйте.

Цю роботу можна продовжити

Влаштуйте у класі карнавал тварин. Уявіть яку-небудь тварину і зобразіть її рухами. Чи одразу впізнали її однокласники та однокласниці? Якщо ні, швидко зміни рухи чи передай естафету далі. Що вдалося, а що варто змінити?